

דף נג. [מדרף נב]:

תוכן ענינים

- א. בענין ביאור פלוגתת רבי וחכמים.
- ב. בענין אי לרבא הכוונה לזיקה דעלמא.
- ג. בענין האוקימתות דחליצה פסולה וכו.
- ד. בענין טעמא דאין תנאי בחליצה.
- ה. בענין השיטה דיש אחר חליצה כלום.

תניא אידך החולץ ליבמתו וחזר וקידשה, רבי אומר אם קידשה לשום אישות צריכה הימנו גט, לשום יבמות אין

צריכה הימנו גט, וחכ"א בין וכו', אמר ר' יוסף... א"ל אביי... רבא אמר...

א [נחלקו רבי וחכמים בקידוש לשם יבום אחר חליצה אי מהני, ויש ו' פירושים בפלוגתתם. ותחילה יש ג' שיטות: ר' יוסף, אביי, ורבא. ועלינו לבאר דעתם. ולהן [ד נג.] הובא ג' שיטות אחרים שעשו אוקימתא היכן פליגי [חליצה פסולה, תנאי, וכפול].

א. העושה מאמר ביבמתו לאחר חליצה נחלקו רבי וחכמים אי מהני בקידשה לשום יבמות, דאילו קידשה לשום אישות הרי קי"ל כחכמים דקידושין תופסין בחייבי לאוין וחלוצה אינו אלא חייבי לאוין, אבל בלשם יבום הרי כבר נחלצה.

ב. וצ"ב דעת חכמים דמהני, והנה ר' יוסף ביאר דעת רבי דהוי כעודר בנכסי הגר דלא קני דלא נתכוון לקנין, ומשמע דלחכמים הקנין הוא מדין קידושין דעלמא, ודנין אי חל כיון דרק נתכוון לשום יבמות, ולחכמים כפשוטו נימא דהוי כעודר בנכסי גר זה וכסבור דהוי גר אחר דמהני וכדקשה אביי. וא"כ הוי מדין קידושין דעלמא.

ג. וכל זה לר' יוסף, אבל לאביי ורבא שפירשו דנחלקו בקידשה לשם מאמר או לשם זיקת מאמר, לא נתפרש בהדיא איך חל המאמר לחכמים, הא כבר פקעה הזיקה, ונחלקו בזה המפרשים אי חל מדין מאמר: [א] רוב ראשונים נקטו דמוכח דשייך תקנת מאמר גם אחר חליצה אף שאינה זקוקה כלל, אמנם אם הזכיר זיקה או למ"ד דמאמר עילוי זיקה שפיר לא יועיל דהא כבר פקעה זיקה, ובזה גופא נחלקו רבי וחכמים, דלרבי מאמר שייכת לזיקה ואינו מענינא אחר חליצה לאביי, ולרבא לכה"פ כשהזכיר זיקה בהדיא אינו מענינא מאמר. [ולדך שיטה צ"ע טובא איך שייך מאמר אחר חליצה ונחלקו בזה הראשונים, דהריטב"א כתב דבכל אשה שראוייה להתקדש מה"ת חיילי בה קידושין מדרבנן כעין קידושי יבמין מדרבנן אם פ"י שרוצה לקדשה בכך, והרמב"ן כתב דמאמר דתקינו רבנן ביבמה הוא גם אחר חליצה דגורנין משום קידושין, ולפי"ז רק ביבמה תקונה, ויש שכתבו דמוכח מהכא דגם אחר חליצה נשאר בה השם יבמה' וזהו המצב של שוב לא יבנה כיון דבמהותה היא עדיין יבמה, עיין רשימות שיעורים כאן].

ד. [ב] אמנם החזו"א (סי' קכ"ח סק"ב, וסק"ה) כתב דמסתימת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם משמע דגם בקידשה לשום יבמות הוי קידושין מה"ת, והטעם משום דדומה לעודר שכסבור שהוא של גר זה ועדר בגר אחר דקונה דהא נתכוון לקנות, ורק שחשב שיהא לשום יבמות ולמעשה החלות הוא קידושין דעלמא. ורק אי המאמר צריך זיקה [לאביי] או שהזכיר זיקה בהדיא [לרבא], אז הוי ככולל בעיקר מעשיו שיהא החלות עם זיקה ואז הוי כעודר בנכסי הגר דלא קנה.

ה. בבית שמואל (סי' ק"ע סק"ט) כתב להלכה דבקידשה לשום אישות הוי קידושין מה"ת, ובקידשה לשום יבמות הוי קידושין דרבנן, והביא כן משלטי הגבורים, וכתב דכך הוא לדעת הראשונים [הרמב"ם הרא"ש והרי"ף], ודלא כהחזו"א.

ו. במורשת משה (סי' נ"ז) כתב דיש לתלות פלוגתא הני"ל בגדר מאמר, דאי בעלמא הוי בגדר של יבום אז צ"ל כאן כהחזו"א דחל מדין קידושין דעלמא, דהא א"א בשום פנים לעשות קנין יבום אחר חליצה שהותרה לשוק. אולם אי מאמר הוא מדין קידושין דעלמא, אז יתכן דחזו"ל הרחיבו תקנתם [להריטב"א לכל הנשים, ולהרמב"ן גם אחר חליצה].

[ב] לרבא פלוגתת חכמים ורבי הוא באומר התקדשי בימין, ותלוי בזיקה. יל"ע האם זה הפלוגתא דיש זיקה.

א. בדעת רבא דפליגי רבי וחכמים 'בזיקה' נחלקו הראשונים, דהראב"ד נקט דהכוונה לסוגיא דזיקה דכל מסכתין, וכתב דלפי"ז כיון דקי"ל דיש זיקה [לאסור אחות זקוקתן], לכן קידשה אחר חליצה לשום יבמות דלא מהני, והקשה על הרי"ף.

ב. אמנם הרי"ף והרמב"ם פסקו כחכמים דבכל לשון מהני מאמר אחר חליצה, וביאר הרא"ש דהא דקאמרי כאן דיש זיקה, ר"ל דהזיקה פועלת לגבי המאמר, דכיון דהזכיר זיקה אז אי יש לזיקה כח במאמר אין המאמר כלום.

דף נג. ר' שרביא אמר בחליצה כשרה.. כו"ע לא פליגי דלא מהני וכו'.

[ג] ר' שרביא ור' אשי ורבינא, ביארו דהברייתא מירי כשהחליצה לא אהני לחכמים וכיון דנשאר זיקה לכן מהני מאמר אחריו.

א. ר' שרביא אמר דבחליצה פסולה קמיפלגי, ולר' אשי ביש תנאי בחליצה קמיפלגי, ולרבינא בתנאי כפול פליגי כמבואר.

ב. ונמצא לפי"ז טעם אחר בהא דחל מאמר לחכמים, דלר' יוסף ואביי ורבא, הרי נחלקו אחר חליצה כשרה דאין בה זיקה כלל ומ"מ מהני [ונחלקו הראשונים לעיל אי מדין מאמר או מדין קידושין], אולם להנך ג' שיטות מהני המאמר לחכמים כיון דנשאר זיקה. אולם נחלקו הראשונים כאן אי הך זיקה ר"ל שהיא זקוקה עדיין או דנשאר הזיקה רק לענין מאמר.

- ג. דרש"י ותוס' נתקשו איך פ"י ר' אשי דפליגי ביש תנאי, ולרבינא לכוי"ע יש תנאי, הא אדרבה קי"ל להלן (דף קו.) דחליצה מוטעת כשרה, והיינו על תנאי שלא נתקיים. ורש"י תי' דהנך תנאים לא סבירא להו להכשיר חליצה מוטעת.
- ד. ותוס' תמהו מ"ט עשו אוקימתא דלא כהלכתא, ולכן פ"י דאע"ג דאין תנאי בחליצה, מ"מ לא נפקע זיקה לגמרי ולכן מועיל אחריה מאמר. ובתוס' ישנים כתב כן גם לענין חליצה פסולה. וכן יש שפ"י כן לענין תנאי כפול.
- ה. ועכ"פ יוצא לפי"ז דהמאמר מהני משום הזיקה, ולמקצת ראשונים ר"ל זיקה גמורה ולתוס' והרא"ש זיקה לענין זה.
- ו. החזו"א כתב נ"מ בקידשה לשם אישות דלרש"י לא מהני כמו בכל אשה זקוקה דאם קידשה לשם אישות דאינו חל אלא דוקא בתורת מאמר, משא"כ לתוס' דהותרה לשוק ודאי תפיס בה קידושין, ורק דנשאר זקוקה דתפיס גם מאמר.
- ד] מה דהוזכר בסוגין שיטה דאין תנאי בחליצה מ"ש משאר דברים דמהני בהו תנאי. ונאמר כמה דברים בזה כמו שיתבאר.

- א. הנה ר' אשי ביאר דנחלקו רבי וחכמים אי יש תנאי בחליצה, דלחכמים יש תנאי בחליצה, ולכן אם עשה חליצה בתנאי כך וכך ולא נתקיים התנאי אז החליצה פסולה ונשארת הזיקה במקומו ובהכי מיירי דמהני מאמר בתרא, ולרבי אין תנאי בחליצה ולכן גם בלא נתקיים התנאי החליצה מהני. ורבינא הוסיף ע"ז דלכו"ע יש תנאי ורק דנחלקו בתנאי כפול.
- ב. ורש"י ותוס' העירו דבסוגיא להלן (דף קו.) מפורש דאין תנאי בחליצה [ונקרא התם חליצה מוטעת], דגם בחולץ בתנאי שתתן לו מאתים זוז, ולא נתקיימה התנאי מהני החליצה, ודלא כסוגיין. ורש"י כתב דאע"ג דקי"ל דחליצה מוטעת כשרה והיינו דאין תנאי בחליצה, התנאים דהכא לא ס"ל כן, אולם תוס' לא ניחא להו בזה ופ"י באופ"א והובא לעיל ע"ש.
- ג. ובעיקר דבר זה דלא מהני תנאי בחליצה, צ"ב מ"ש מכל חלות שאפשר להתנות בו תנאי. ובגמ' כתובות (דף עד.) פ"י בו הטעם דאין תנאי בחליצה משום דכל מילתא דליתא בשליחות ליתא בתנאי, וכיון דא"א לעשות חליצה ע"י שליח, ה"ה דלא מהני בה תנאי.
- ד. בתוס' שם הקשו איזה סברא יש בזה דנצריך איתא בשליחות, ותי' דהוה סברא דדוקא כשהמעשה כ"כ בידו שיכול לקיים ע"י שליח אז סברא הוא שיוכל להטיל בו תנאי. ומצינו באחרונים ביאור הענין.
- ה. בקובץ הערות (סי' ע"ז) ביאר דבכל הדברים הנעשים ע"י האדם יש ב' אופנים א] היכא דהחלות הדין נעשה מכח האדם, כמו בכל הקנינים ובקידושין וגירושין שהאדם הוא הפועל את חלות הדין. ב] היכא שהמעשה בעצמה בלא כח האדם פועלת את חלות הדין, כגון בשחיטה דמתרת מצד עצמו, ואף דבעינן כח גברא מ"מ האדם אינו המתיר אלא השחיטה עצמה מתרת אם נעשית כהלכתה.
- ו. וכתב דהנ"מ בין ב' אופנים אלו הוא, דבמקום שהאדם הוא האוסר או המתיר יש בידו להטיל תנאי שמקדש או מגרש על תנאי כך וכך דחלות הדין נעשית ע"י רצונו, אבל השוחט בהמה לא יכול להטיל תנאי דלאו בדידיה תליא מילתא.
- ז. ועפ"ז ביאר דמהא דלא מהני שליחות בחליצה היינו משום דאין האדם פועל החלות בחליצה אלא מכוון לגוף המעשה, והחלות נעשית מאיליו, ולכן אינו בידו לאשווי שליח, ומח"ט גופא לא יוכל להטיל בו תנאי וא"ש דברי הגמ' היטב.
- ח. והעונג יו"ט (סי' ג') ושערי ישר (שי"ז ו' ח') ואבי עזרי (אישות פ"ו ה"א) כולן ביארו דלא מהני תנאי בחליצה על דרך הנ"ל.
- ט. ויסוד הדברים בגדר של חליצה מפורש בחי' רבינו חיים הלוי (הל' יבוי"ח פ"ד הכ"ד) שהאריך לפרש טעמא דהך שיטה דא"צ עדות לקיומי בחליצה, משום דרק בקידושין וגירושין דהאדם 'הוא האוסר והמתיר' ואז צריך עדות לקיום הדבר, משא"כ בחליצה רק צריך כוונה. וביאר דלכן מהני גדול עומד ע"ג בקטן, משא"כ בגיטין וקידושין ודו"ק. [נשם לא הזכיר הא דלא מהני תנאי בחליצה, אולם בחי' הגר"ח על השי"ס ביאר כהנ"ל בלשון הרמב"ם שכתב דלא מהני תנאי כיון דנתכוון לחליצה, ומצד הגמ' תי' דתלוי בדין תנאים במעכשיו, ואכמ"ל].

דף נג: מתניתין דלא כי האי תנא דתניא אבא יוסי בן בן יוחנן איש ירושלים וכו' אחת בעילה ואחת חליצה באמצע ובסוף יש אחריה כלום וג' מחלוקת בדבר וכו'.

[ה] לאבא יוסי בן חנן דיש אחרי חליצה כלום, צ"ב דא"כ במה תהא מותרת לשוק, וכי תעשה חליצה עוד פעם.

- א. בערוך לנר (דף נג.) וישרש יעקב (שם) כתבו דהא דיש אחרי חליצה דכאן היינו דמהני מאמר בתריה. אבל ודאי היא מותרת לשוק, דאלי"כ מה יועיל לפוטרה. [ובזה פ"י קו' הר"י"ף בעמוד א' איך אמרו דחליצה פסולה 'אינה פוטרת' ע"ש במהרש"א].
- ב. אמנם הריטב"א פ"י כפשוטו דאינו פוטר לשוק, והאופן לפוטרה הוא ע"י גט, והקרי"א דייק ברש"י כריטב"א, ובעיקר דבריו כבר תמה המגיה שם איזה מעליותא יש בגט אחר שכבר נתן גט וחליצה וצ"ע.